

Macrofaunanieuwsmail 62, januari 2006

Allereerst de beste wensen voor 2006!

Blijkbaar zijn er al een aantal goede voornemens uitgevoerd want er is alweer een nieuwsmail gevuld, dit keer aandacht voor de kevercursus en de kokerjuffernieuwsmail en een tweetal nieuwe lezers die zich voorstellen.

Veel leesplezier! Marianne Greijdanus RWS-RIZA afd Ecologie redactie nieuwsmail macrofauna@solcon.nl en web-log macrofauna.web-log.nl

WWweetjes:

Van Vermandel: WWW.VERMANDEL.COM

Nu met zoekfunctie zodat u zeer snel bij het gewenste artikel of boek bent

Nieuws

Op 2 januari is de Helpdesk water geopend, de helpdesk water is een central loket voor alle vragen over water, krw, vogel-habitatrichtlijn, lozingen vergunningen, afvoeren etc etc

U kunt al uw (professionele) vragen met betrekking tot waterbeleid en waterbeheer stellen aan de Helpdesk Water door gebruik te maken van het [vragenformulier](#). U kunt ook bellen met 0800-NLWATER (0800-6592837). Vanuit het buitenland is de Helpdesk Water bereikbaar op telefoonnummer +31320299999. In de [flyer](#) leest u meer over deze helpdesk.

Presentatie implementatie Helpdesk Water op 24 januari 2006 te Utrecht (16-12-2005)

Teneinde alle betrokken partners (waterschappen, gemeenten, provincies, rijkswaterstaat) zo goed mogelijk te informeren over de Helpdesk Water wordt op **24 januari 2006** van 9.30 uur tot 13.00 uur een workshop georganiseerd. Aansluitend wordt een lunch geserveerd. De locatie voor deze workshop is Utrecht. Voor meer informatie bel 0800-6592837 (NLWATER)

Determinatiecursus Coleoptera larven 2006

Tjeerd-Harm van den Hoek

Alterra – Centrum Ecosystemen, team zoetwaterecosystemen

In 2006 organiseren we een tweedaagse determinatiecursus voor keverlarven, en wel op donderdag 2 en vrijdag 3 november 2006. Jan Cuppen, André van Nieuwenhuijzen en Barend van Maanen gaan de determinatiecursus geven.

Tijdens de cursus wordt vooral gefocust op identificatie van de larven van de Dytiscidae. Andere families komen aan de orde op een hoger taxonomisch niveau. André van Nieuwenhuijzen en Barend van Maanen zal al geruime tijd bezig met een tabel voor keverlarven en deze zal ter beschikking worden gesteld op de cursus.

Voor de cursus wordt referentiemateriaal ter beschikking gesteld die je na de cursus kan gebruiken voor je eigen collectie. Ook kan je eigen materiaal meenemen ter beoordeling. Informatie over de cursus vind je hieronder. Ook kan je mij bellen /mailen voor nadere informatie.

Je kan je opgeven door middel van het verzenden, faxen of mailen van het onderstaande opgaveformulier. Er is een beperkt aantal plaatsen beschikbaar, zodat tijdige opgave gewenst is. Na afloop van de cursus wordt een factuur verzonden. Opgave verplicht tot betaling / deelname, ook bij afwezigheid. Bij onvoldoende deelnemers zal de cursus niet doorgaan. Je zal dan hiervan op de hoogte worden gesteld.

Ken je collega's of mensen in je omgeving die mogelijk geïnteresseerd zijn maar nog niet bekend zijn met de determinatiecursussen van het team zoetwaterecosystemen of deze macrofaunanieuwsmail niet ontvangen: zou je deze informatie aan hun willen doorgeven? Alvast dank!

Nadere mededelingen over de locatie, route beschrijving en huishoudelijke zaken worden toegezonden na opgave.

- Data** : donderdag 2 en vrijdag 3 november 2006
- Plaats** : Conferentiecentrum 'Landgoed Holthurnse Hof', Berg en Dal
- Programma** : De cursus bestaat uit de volgende onderdelen:
1ste dag : introductie, anatomie & morfologie, taxonomie, determinatie referentiemateriaal, recent onderzoek
2de dag : biologie, ecologie, determinatie eigen en referentiemateriaal
- Materiaal** : stereomicroscop en prepareermateriaal zelf meebrengen, er is ruim gelegenheid voor het bewerken van eigen materiaal.
- Cursusleiding** : Jan Cuppen, André van Nieuwenhuijzen en Barend van Maanen
- Voertaal** : Nederlands
- Kosten** : 650,= inclusief, koffie, thee, lunches, diner en één overnachting.
- Informatie** : Tjeerd-Harm van den Hoek
☎ (0317) 478725
✉ tjeerd-harm.vandehoek@wur.nl

=====

Opgaveformulier

determinatiecursus Coleoptera larven 2006

Aanmelding determinatiecursus Coleoptera larven 2006

Bij deze meld ik mij aan als deelnemer van de determinatiecursus Coleoptera op 2 & 3 november 2006:

Naam :

Organisatie :

Adres :

Plaats :

Telefoon (werk) :

E-mail :

Opgave verplicht tot betaling / deelname, ook bij afwezigheid!

=====
Je kan het opgaveformulier verzenden, faxen of mailen naar:

Alterra
t.a.v. Tjeerd-Harm van den Hoek
Alterra – Centrum voor Ecosystemen
team zoetwaterecosystemen
Postbus 47
6700 AA Wageningen

Fax : 0317 - 424988
E-mail : ✉ tjeerd-harm.vandenhoeck@wur.nl

De Nederlandse Kokerjuffer

Jaargang 3 Nummer 4 januari 2006

Digitale nieuwsbrief van de EIS werkgroep Trichoptera

Verschijnt onregelmatig, alleen als er iets te melden is. Bijdragen van de werkgroepleden zijn van harte welkom bij Bert Higler (bert.higler@wur.nl)

De nummering is doorgaand.

Nieuws

Nieuwe namen

Ik heb een overdruk gekregen van Malicky met de laatste stand van zaken m.b.t. de kokerjuffers van Europa (en omgeving) zoals hij ze heeft opgenomen in de Atlas van 2004.

H. Malicky, 2005. Ein kommentiertes Verzeichnis der Köcherfliegen (Trichoptera) Europas und des Mediterrangebietes. Linzer biol. Beitr. 37/1: 533-596.

Daarin komen nieuwe namen voor en een paar daarvan zijn van belang voor Nederlandse soorten. Ik weet niet of iedereen het ermee eens is en of dit nu de officiële nieuwe namen zijn, maar ik neem het maar over. Er staan er ook een paar bij, die al eerder ingevoerd waren (*Ylodes*, *Anabolia*), maar voor de zekerheid staan ze er ook maar bij.

Veranderde namen volgens Malicky (2005). Tussen haakjes de tot nu gebruikte namen.

**Tricholeiochiton fagesi* (Guinard, 1879) [werd tot nu toe als *fagesii* geschreven: ook in de Atlas van 2004, maar ik neem aan dat het artikel correct is]

**Ceraclea albimacula* (Rambur, 1842) (*C. alboguttata* Hagen, 1860)

**Oecetis strucki* Klapálek, 1903 (*Paroecetis struckii*)

**Ylodes reuteri* (McLachlan, 1880) (*Triaenodes reuteri* McLachlan, 1880)

**Ylodes simulans* (Tjeder, 1929) (*Triaenodes simulans* Tjeder, 1929)

**Anabolia brevipennis* (Curtis, 1834) (*Phacopteryx brevipennis*)

**Brachycentrus maculatus* (Fourcroy, 1785) (*Oligoplectrum maculatum* (Fourcroy, 1785))

**Micrasema minimum* McLachlan, 1876 (*Micrasemodes minimum*)

**Lepidostoma basale* (Kolenati, 1848) (*Lasiocephala basalis* (Kolenati 1848))

Het is misschien ook goed de moderne namen van soorten die in de literatuur vaak nog oudere namen hebben, hier te noemen, omdat bij het gebruik van determinatietabellen vaak nog deze oudere namen gebruikt worden. Tussen haakjes staat de oude naam.

Rhyacophila fasciata Hagen, 1859 (*R. septentrionis* McLachlan, 1865)

Hydroptila tineoides Dalman, 1819 (*H. femoralis* Eaton, 1873)

Hydroptila vectis Curtis, 1834 (*H. maclachlani* Klapálek, 1891)

Orthotrichia costalis (Curtis, 1834) (*H. tetensi* Kolbe, 1887)

Oxyethira flavicornis (Pictet, 1834) (*H. costalis* Eaton nec Curtis, 1834)

Polycentropus flavomaculatus (Pictet, 1834) (*P. multiguttatus* Curtis 1835)

Polycentropus irroratus (Curtis, 1835) (*P. multiguttatus* McLachlan)

Hagenella clathrata (Kolenati, 1848) (*Neuronia clathrata*)

Oligotricha striata (Linnaeus, 1758) (*Neuronia ruficrus* Scopoli, 1763)

Phryganea bipunctata Retzius, 1783 (*P. striata* L.)

Trichostegia minor (Curtis, 1834) (*Nannophryganea minor*)

Molanna albicans (Zetterstedt, 1840) (*M. palpata* McLachlan, 1877)

Molannodes tinctus (Zetterstedt, 1840) (*M. zelleri* McLachlan, 1866)

Grammotaulius nigropunctatus (Retzius, 1783) (*G. atomarius* (Fabricius, 1793))

<i>Halesus radiatus</i> (Curtis, 1834)	(<i>H. interpunctatus</i> Zetterstedt, 1804)
<i>Ironoquia dubia</i> (Stephens, 1837)	(<i>Caborius dubius</i> (Navás, 1918))
<i>Limnephilus binotatus</i> Curtis, 1834	(<i>L. xanthodes</i> McLachlan, 1873)
<i>Limnephilus incisus</i> Curtis, 1834	(<i>Colpotaulius incisus</i>)
<i>Potamophylax latipennis</i> (Curtis, 1834)	(<i>Stenophylax stellatus</i> Curtis, 1834)
<i>Sericostoma schneideri</i> Kolenati, 1848	(<i>S. flavicorne</i> Schneider, 1845)

Het symposium in Luxemburg

Van vrijdag 2 september tot zondag 4 september werd de eerste "Conference on faunistics and zoogeography of European Trichoptera" gehouden in het museum of Natural History in Luxemburg stad en vanaf vrijdagavond in Bourscheid in een conferentiehotel.

Er waren zo'n 50 deelnemers uit veel landen in Europa. Opvallende ontbrekende landen waren Groot Brittannië en Ierland, Noorwegen, IJsland, België en Portugal. Er waren uiteraard veel Duitsers, maar ook midden- en oost Europa en de mediterrane landen waren goed vertegenwoordigd.

Een hoofddoel van de conferentie was om te komen tot een Europese database. Het initiatief hiervoor komt van Peter Neu en Michael Malicky, de zoon van Hans. Michael is een itc-technicus en hij is bereid databases van verschillende landen te verzamelen en te converteren naar ZOBODAT, een systeem waarmee in Oostenrijk veel ervaring is.

Ik zal het EIS-systeem indienen als Nederlandse bijdrage. EIS heeft daar toestemming voor gegeven. De vorm waarin deze database is opgemaakt, past vrijwel naadloos in ZOBODAT, wat niet gezegd kan worden van veel andere databases. Het is een groot karwei, maar zal zeker een goede bijdrage leveren aan de kennis van de verspreiding van kokerjuffers. Leemtes in de kennis kunnen zo ook makkelijker opgespoord worden, zodat gerichte inventarisatie plaats kan vinden. "Lege" plekken zijn grote delen van Frankrijk en Rusland (bijna de hele oude Sovjet Unie). Er werd ook voor gepleit om inventarisatiegegevens uit Frankrijk door niet-Fransen op te sturen.

Een interessante bijdrage van Hans Malicky betrof zijn controle van exemplaren in het Museum van Wenen. Het ging om determinaties door beroemde trichopterologen. Een aantal soorten was niet juist gedetermineerd! Dit betekent dat men voorzichtig moet zijn met opgaven van onze oude meesters, zoals Dr. Botosaneanu bij zijn controle van het materiaal in het Z.M.A. ook geconstateerd heeft (hoewel in veel geringere mate dan Malicky vond).

Het was een levendige en interessante conferentie, die over drie jaar een vervolg zal krijgen, waarschijnlijk in een ander land dan Luxemburg, hoewel dit wel als reserve beschikbaar blijft.

Ik kon 28 exemplaren van mijn boekje, dat net verschenen was, verkopen. Nota bene in het Nederlands en voor Nederland bedoeld!

Larven versus adulten

Ik ben bezig met het determineren van lichtvangsten uit een gebied bij Tilburg, de Kaaistoep.

Hier wordt bijna jaarrond verzameld, wat een prachtig overzicht van vliegtijden oplevert. Bovendien zijn allerlei metingen van temperatuur, luchtvochtigheid enz. gedaan, zodat er wellicht relaties te leggen zijn met soorten en aantallen. Ik denk niet dat er veel nieuws uit zal komen, want gunstige omstandigheden voor lichtvangsten zijn bij iedereen die volwassen kokerjuffers op licht vangt, bekend. Misschien is dat nu beter te kwantificeren.

Wat mij opvalt is het volgende.

1. Er worden soorten in grote aantallen gevangen, die als larve praktisch nooit gevangen worden (*Ceraclea dissimilis*, *Ceraclea albimacula*).
2. Een zeer algemene soort als *Triaenodes bicolor* wordt niet op licht gevangen (één exemplaar). Dit geldt misschien ook voor andere soorten. Dit is meestal wel bekend, maar geeft te denken over verspreidingsgegevens die uitsluitend gebaseerd zijn op lichtvangsten.
3. Er is een groot verschil in aantallen ♂♂ en ♀♀ van bepaalde soorten. Soms worden alleen ♂♂ of ♀♀ gevangen. Dit is ook al lang bekend, maar kan nu mooi gekwantificeerd worden voor de Nederlandse situatie. Toch moet men voorzichtig zijn met incidentele vangsten. Ik heb in de Ooypolder eens op één avond 190 exemplaren van *Ecnomus tenellus* gevangen, waarbij vier keer zoveel ♂♂ als ♀♀ werden gevonden. Dit is in "tegenspraak" met de literatuur en de waarnemingen in de kaaistoep.

Ik ben van mening dat larvenvangsten en imagovangsten naast elkaar pas een betrouwbaar beeld van de verspreiding geven. Tevens lijkt het duidelijk dat lang niet altijd bekend is hoe en waar de larven leven. De soorten ad 1 werden door Hein van Kleef eveneens bij vennen gevangen, terwijl de literatuur opgeeft, dat het soorten van rivieren zijn.

Bij schepnetvangsten wordt kennelijk veel gemist en /of wordt niet op de juiste plaatsen gemonsterd. De kans om bepaalde soorten te missen is volgens mij groot.

Determinatie van adulten

Het is voor beginnende schietmot enthousiastelingen vaak lastig om de juiste determinatie-literatuur te pakken te krijgen. Veel boeken zijn niet meer te koop en moeten bij een bibliotheek geleend worden. Naast Malicky (2004), dat nog wel te koop is, is er een Hongaars boek, dat zeer goede tekeningen bevat. Dit is: Nógrádi, S. & Á. Uherkovich, 2002. *The Caddisflies of Hungary (Trichoptera)*. Studia Pannonica (A) Series Historico-Naturalis. De onderschriften zijn in het Engels. Bijna alle Nederlandse soorten staan hier in. De beste manier om dit te verkrijgen is aanvragen bij de auteurs en opsturen van € 35. Als iemand geïnteresseerd is, kan ik het adres doorgeven. Officiële bestelling bij het instituut werkt meestal niet. Als er mensen zijn die een lijst van determinatiewerken (en artikelen) voor het determineren van volwassen schietmotten nodig hebben, wil ik dat graag samen met Dr. Botosaneanu samenstellen.

Website Peter Neu

Ik heb vorige keer het nummer van Lauterbornia (Heft 51) vermeld, waarin een prachtige tabel voor larven en adulten van Hydropsychidae wordt gegeven (Neu & Tobias, 2004). Peter Neu heeft een zeer interessante website, waarop allerlei informatie staat, onder andere een determinatietabel voor ♀♀ van *Cyrnus* en ♀♀ van *Sericostoma personatum* en *S. schneideri*. Kijk er maar eens naar. Het is <http://www.trichoptera-rp.de>

Verspreidingsatlas van Nederlandse kokerjuffers

Ik ben druk bezig met het samenstellen van een verspreidingsatlas, waarvoor ik alle literatuur (ook zogenaamde grijze) en opgaven van waterschappen (STOWA-bestand) en eigen waarnemingen gebruik. Er zijn al ongeveer 50.000 data, wat heel veel is. Het probleem is evenwel dat de betrouwbaarheid van de determinaties vaak twijfelachtig is. Vooral bij de larven is de betrouwbaarheid een groot probleem. Ik heb een honderdtal larven opgevraagd bij waterschappen, omdat ik het niet vertrouwde. Wat ik kreeg was allemaal fout gedetermineerd en heel vaak worden de larven gewoon weggegooid! Ik heb daarom ook ernstige twijfels bij de minder zeldzame soorten. Helaas moet ik voornamelijk afgaan op de opgaven van mensen die ik vertrouw, zodat er in feite grote gaten in de verspreiding overblijven. Ik schat dat er van die 50.000 data hooguit 20.000 als min of meer betrouwbaar verder kunnen. We zullen het er mee moeten doen.

Nieuwe soorten voor de Nederlandse fauna

Barend, Hein, Rink, Tjeerd-Harm en ik zijn een artikel aan het voorbereiden over nieuwe en zeldzame soorten, die de laatste jaren opgedoken zijn. Er wordt gemikt op Faunistische Mededelingen. Ik noem ze hier voor de volledigheid en vermeld tevens dat er een larve van *Mesophylax impunctatus* is gevangen, waarvan we juistheid graag willen laten controleren.

Hydropsyche dinarica, *Hydropsyche modesta*, *Hydropsyche incognita*, *Plectrocnemia brevis* (nu ook als larve), *Hydroptila angulata*, *Hydroptila vectis*, *Hydroptila forcipata*, *Orthotrichia tragetti*, *Oxyethira falcata*, *Oxyethira sagittifera*, *Ceraclea albimacula*, *Chaetopteryx major*, *Apatania muliebris*.

Deze vondsten zijn o.a. gecontroleerd door de heren Botosaneanu, Neu, Pitsch, Tachet en Wagener. Wordt er beter verzameld op meer plaatsen of zijn er veranderingen door bijvoorbeeld klimaatverandering? Het blijkt maar weer dat intensief onderzoek veel oplevert dat bestaande ideeën aan het wankelen brengt. Eigenlijk weten we relatief weinig over zo'n klein landje als Nederland.

Hub Cuppen meldde me dat hij een larve van *Ceraclea annulicornis* heeft gevangen in de Dinkel. Afgezien van een waarneming van het waterschap Rijn en IJssel in de Aastrang in 1995, die ik graag zou willen controleren, werden de laatste in 1934 opgegeven.

Het is opvallend, dat er een aantal soorten van de familie Leptoceridae lijkt toe te nemen of opnieuw gevonden wordt.

Overigens hoorden 2.501 van de 3.382 exemplaren, die ik van de Kaaistoep gedetermineerd heb, tot Leptoceridae. Dit is bijna 75 %. Dat wil niet zeggen, dat het als larven de meest voorkomende soorten in de wateren van de Kaaistoep moeten zijn, maar bevestigt dat het goede vliegers zijn, waarvan de meeste soorten aangetrokken worden door licht.

Bert Higler

Stel je voor.....

Ik ben **Tjeerd du Bois**, 38 jaar jong en werkzaam bij Grontmij|AquaSense in Amsterdam. Dit is een ecologisch advies- en ingenieursbureau dat per 1 januari officieel onderdeel wordt van Grontmij. Binnen deze organisatie ben ik werkzaam op de afdeling Biologische Analyses. Hierbinnen ben ik gespecialiseerd in vissen en amfibieën.

Momenteel houd ik mij veel bezig met de determinatie van macrofauna. Hierbij ligt het accent momenteel op de Crustaceae en de Odonata. De bedoeling is dat ik mij in de toekomst meer en meer ga ontwikkelen binnen deze diergroepen, iets wat ik absoluut niet als een straf zie.

Ik vind het erg leuk om deel uit te maken van deze nieuwsbrief en hoop de nodige expertise te kunnen delen met vakgenoten. Ik wil er naar streven om met mijn kennis over deze diergroepen, die zich ongetwijfeld zal gaan uitbreiden, een wezenlijke bijdrage te gaan leveren aan de instandhouding van deze nieuwsmail.

Stel je voor: **Jappe Beekman**

Na zeven jaar aan megafauna (vissen) te hebben gewerkt bij de OVB, ben ik sinds 1 juni 2005 in dienst bij Waterschap Aa en Maas als onderzoeker ecologie. Mijn macrofauna-soortenkennis bevindt zich nu vooral nog in het zoute milieu, een gevolg van een afstudeeronderzoek in de Waddenzeebodem. Bij Aa en Maas ben ik bezig met onderzoeksprojecten op het gebied van hermeandering, herprofilering en ecologie beheer en onderhoud, effectmonitoring van inrichting, beheer en onderhoud (EVZ's, beekherstel) en natuurlijk de nodige KRW-activiteiten (MEP/GEP, hydromorfologie, etc.).

Groet,
Jappe Beekman
Onderzoeker Ecologie
Waterschap Aa en Maas
Bezoekadres: Pettelaarpark 70, 's-Hertogenbosch
Postadres: Postbus 5035, 5201 GA 's-Hertogenbosch
Tel. 073 615 6811
Fax: 073 6156600
E-mail: jbeekman@aaenmaas.nl

Einde mafanieuwsmail 62 januari 2006